

६. नोंदणी प्रमाणपत्र :

जर सादर केलेल्या कागदपत्राबाबत रजिस्टर ऑफ कंपनी (आर. ओ. सी.) चे समाधान झाले तर कंपनी नोंदणीचे प्रमाणपत्र जारी करतात अन्यथा समाधान होईपर्यंत वेगवेगळे आवश्यक कागदपत्र पुरावे सादर करावयाच्या सुचना देतात.

७. संचालकांची बैठक :

कंपनी नोंदणी झाल्यानंतर ३० दिवसांच्या आत संचालक मंडळाची बैठक आयोजित करावी लागते.

या बैठकीचे विषय स्थानिक भाषेत तयार करावे किंवा इंग्लिशमध्येही चालेल. त्यावर व्यवस्थापकाने स्वाक्षरी करावी. हा अर्जेडा कंपनीच्या संचालकांना सात दिवस आधी पाठविण्यात यावा.

८. वार्षिक सर्वसाधारण सभा :

कंपनी नोंदणीनंतर ९० दिवसांच्या आत वार्षिक सर्वसाधारण सभेचे आयोजन करावे लागते.

सर्व भागधारकांना १५ दिवस आगोदर बैठकीचा अर्जेडा कळविण्यात यावा.

बैठकीचे विषय : अध्यक्षकी निवड, नोंदणी खर्चाला संमती, संचालकांची नियुक्ती, व्यवस्थापकाची नियुक्ती, व्यवसाय आराखड्याला संमती, बजेट आणि कार्यकृती, ऑडीटरची नियुक्ती आणि कार्यकारी अधिकारी नियुक्ती, हे सर्व निर्णय आर.ओ.सी.ला कळवावे लागतात.

दरवर्षी ३० जूनपर्यंत कंपनीने ऑडीट रिपोर्ट आर.ओ.सी.कडे सादर करावे लागतात.

मेमोरँडम ऑफ असोशिएशन :

मेमोरँडम ऑफ असोशिएशन आणि आर्टिकल ऑफ असोशिएशन हे दोन्ही दस्तऐवज कंपनीला कायद्याची चौकट प्राप्त करून देण्याकरिता मार्गदर्शक आणि महत्वाचे दस्तऐवज आहे. या दोन दस्तऐवज मुख्य फरक पुढीलप्रमाणे.

शेतकरी उत्पादक कंपनीमधील सदस्यांनी निवडलेले दिग्दर्शक कमीत कमी एक वर्षासाठी, जास्तीत जास्त पाच वर्ष या दिग्दर्शक पदावर राहू शकतो.

एम.ओ.ए. : मेमोरँडम ऑफ असोशिएशन :

- * यात प्रामुख्याने उद्योगाचे उद्देश स्पष्ट केले जातात.
- * कार्यकृतीची व्याख्या.
- * भविष्यकालिन कृती कार्यक्रम.
- * वरील कृतीकार्यातून उत्पादकांना लाभ ई. बाबी स्पष्ट केल्या जातात.

ए.ओ.ए. : (आर्टिकल ऑफ असोशिएशन)

यात कंपनीच्या नियमांचा उल्लेख असतो. जे कंपनीचे उद्देशपूर्ती करताना मदत करतात. त्या बाबी पुढीलप्रमाणे -

भौगोलिक कार्यक्षेत्र, कंपनीचा पत्ता, सदस्यत्वाचे नियम, सदस्याकरिता नियम, संचालक, सदस्याकरिता फायदे, संचालकांकरिता नियम, संचालकांच्या बैठका आणि वार्षिक सर्वसाधारण बैठकाकरिता चौकट, वार्षिक सर्वसाधारण बैठकांकरिता कार्यप्रणाली, मूळ लाभाचे वितरण, फिरते संचालक पद.

अशी आहेत नवी मार्गदर्शक तत्त्वे :

- ▶ शेतकरी उत्पादक कंपनीत किमान ३०० शेतकऱ्यांचा समावेश असावा.
- ▶ निम्मे सभासद हे अल्प, अत्यल्प भूधारक किंवा भूमिहीन असावेत.
- ▶ महिला शेतकरी सहभागाला प्राधान्य द्यावे.
- ▶ डोंगराळ भागात आणि ईशान्य भारतात किमान १०० शेतकरी असावेत.
- ▶ कंपनीच्या समभागात एका सभासदाचा कमाल शेअर १० टक्क्यापेक्षा अधिक नासावा.
- ▶ कंपनीला एका वर्षात १८ लाखांपेक्षा अधिक निधी देण्यात येणार नाही.
- ▶ कंपनीला कमाल १५ लाख रुपये प्रशासकीय खर्चासाठी देण्यात येतील.
- ▶ वेगळ्या पिकांच्या क्लस्टरमध्ये शेतकऱ्याला एकापेक्षा अधिक कंपनीचा सभासद होता येणार

✦ लेखन व संकलन ✦

बेद्रे एस. बी.

विषय विशेषज्ञ (कृषी विस्तार)

✦ प्रकाशक ✦

सचिन डिग्रसे

वरिष्ठ शास्त्रज्ञ व प्रमुख

कृषि विज्ञान केंद्र, लातूर

केव्हीके/घडीपत्रिका-१/२०२०

शेतकरी उत्पादक कंपनी कार्य आणि स्थापना

भारतीय कृषि अनुसंधान परिषद, नवी दिल्ली पुरस्कृत

मांजरा चॅरिटेबल ट्रस्ट, संचलित

कृषि विज्ञान केंद्र, लातूर

अति. एम.आय.डी.सी., पी - १६०, बाशी रोड,

हसंगुळ (बु.), लातूर - ४१३ ५३१

फोन नं. ०२३८२-२६७४११, ९४२२४ ६९०२१

शेतकरी उत्पादक कंपनी (एफपीसी) म्हणजे काय ?

शेतकरी उत्पादक कंपनी (एफपीसी) हे कंपनीचे कायदेशीर स्वरूप असून तिची कंपनी कायदा १९५६ व २०१३ नुसार नोंदणी होते. शेतकरी उत्पादक कंपनी ही अशी एक संस्था आहे ज्यामध्ये कायदानुसार केवळ शेतकरी हेच या कंपनीचे व्यवस्थापन करतात. शेतकरी उत्पादक कंपनीच्या संकल्पनेमध्ये विविध प्रकारचे शेतकरी उत्पादक, लहान आणि किरकोळ शेतकऱ्यांचे गट, समूह एकत्रित आणले जातात. परिणामी अनेक आव्हाने एकत्रितपणे सोडवले जाऊ शकतात. तसेच सदर शेतकरी उत्पादक कंपनी मार्फत एक प्रभावी संघटन तयार करणे, जसे की गुंतवणूक करणे, नवीन तंत्रज्ञान अद्ययावत करणे, नवीन बाजारपेठ निर्माण करून तयार असलेल्या बाजारपेठेत प्रवेश करणे, विविध पिकांचे उत्पादन घेणे व उत्पादित मालावर प्रक्रिया करून विविध प्रकारचे बाय-प्रोडक्ट बनविणे, कंपनी मार्फत खरेदी-विक्री केंद्र उभारणे, मालाची प्रतवारी करून वर्गीकरण करणे, मालाचे बाजारपेठेमध्ये मार्केटिंग करणे, संदर्भ्यांचे प्राथमिक उत्पादन निर्यात करणे किंवा वस्तू किंवा सेवा आयात करणे.

सहकारी संस्था आणि शेतकरी उत्पादक कंपनीतील फरक

१. शेतकरी उत्पादक कंपनी ही कंपनी कायदांतर्गत नोंदणी होते तर सहकारी संस्था ही सहकार कायदानुसार नोंदणीकृत असते.
२. शेतकरी उत्पादक कंपनी अनेक उद्दिष्ट ठरवू शकते. परंतु, सहकारी संस्था ठरलेल्या उद्देशावरच चालते.
३. याचबरोबर शेतकरी उत्पादक कंपनीचे कार्यक्षेत्र संपूर्ण देशभर असू शकते. पण, सहकारी संस्थेचे कार्यक्षेत्र मर्यादित असते.
४. शेतकरी उत्पादक कंपनीमध्ये वैयक्तिक समभाग (शेअर) विकता येत नाही. परंतु तो इतर संदर्भ्यांना त्याच्या मूल्यानुसार हस्तांतरित करता येतो. सहकारी संस्थामध्ये विक्री करता येत नाही हे अनिवार्य आहे.
५. उत्पादक कंपनीमध्ये शेतकरी गट, संघटना, सेवा व उत्पादन संस्था इत्यादी सदस्य बनविता येते. पण सहकारी संस्थामध्ये व्यक्ती हा सदस्य असतो. असे काळी ठळक फरक उत्पादक कंपनी व सहकारी संस्था यामध्ये आहेत.
६. शेतकरी उत्पादक कंपनीमध्ये प्रत्येक सदस्याला मतदान करण्याचा अधिकार असतो. कंपनी त्याला मनाई करू शकत नाही. परंतु, सहकारी संस्थांमध्ये एक सभासद एक मत असते. परंतु, संस्थांना काही कारणास्तव मनाई करण्याचा अधिकार असतो. उदा. मतदानाचा अधिकार संस्था काढून घेऊ शकते.
७. कंपनीमध्ये कर्ज घेण्याविषयी स्वातंत्र्य आहे. त्याला मर्यादा नाहीत. तसेच कर्जासाठी अनेक पर्याय उपलब्ध आहेत. सहकारी संस्थामध्ये कर्ज घेण्यास मर्यादा आहेत. विविध तज्ज्ञांची आवश्यकता का असते.

कंपनी नोंदणी : शेतकरी उत्पादक कंपनीची नोंदणी ही कंपनी सेक्रेटरी करून देतात. कंपनी सचिव नोंदणी प्रक्रिया व कायदेशीर बाबींची प्रक्रिया करतात. कंपनी सचिवांनी मागितलेल्या कागदपत्रांची पूर्तता करतात, कंपनी सचिवांनी मागितलेल्या कागदपत्रांची पूर्तता करणे सदस्यांची जबाबदारी आहे.

शेतकरी उत्पादक कंपनीची (FPO) नोंदणी करण्यासाठी लागणारी आवश्यक कागदपत्रे :

१. प्रत्येक संचालक आणि सभासदांचे स्वतः प्रमाणित केलेले पॅन कार्ड आणि आधार कार्ड.
२. प्रत्येक संचालक आणि सभासदांचे स्वतः प्रमाणित केलेले मतदार ओळखपत्र किंवा ड्रायव्हिंग लायसन्स किंवा पासपोर्ट ओळखपत्र.
३. प्रत्येक संचालक आणि सभासदांचा स्वतः प्रमाणित केलेले बँक स्टेटमेंट (First and last page) किंवा स्वतःच्या नावावर असलेले चालू वीज बिल रहिवासी पुराव्यासाठी.
४. प्रत्येक संचालक आणि सभासदांचा शेतकरी असल्याचा पुराव्यासाठी तलाठ्याच्या सही शिक्क्यासह ७/१२ उतारा आणि तहसीलदाराच्या सही शिक्क्यासह शेतकरी असल्याचा दाखला.
५. ७/१२ उतारा सभासदांच्या स्वतःच्या नावावर नसेल तर नातेवाईकाचा ७/१२ उतारा आणि तलाठ्याच्या सही शिक्क्यासह Farmer Certificate (सोबत जोडल्याप्रमाणे) आणि तहसीलदाराच्या सही शिक्क्यासह शेतकरी असल्याचा दाखला (दोन्ही पण)
६. सर्व संचालक आणि सभासदांचे शेतकरी असल्याचे तालुका कृषी अधिकाऱ्याच्या सही शिक्क्यासह सर्वांचे मिळून एकत्रित प्रमाणपत्र
७. प्रत्येक संचालक आणि सभासदांचा पासपोर्ट आकाराचा फोटो.
८. प्रस्तावित कंपनीसाठी योग्य नाव (कमीत कमी ६)
९. कंपनीच्या प्रस्तावित कार्यालयाचे चालू वीज बिल आणि ऑफीस मालकाचे ना हरकत प्रमाणपत्र (सोबत जोडल्याप्रमाणे)
१०. प्रत्येक संचालक आणि सभासदांचा मोबाईल नंबर, ई-मेल आयडी, शैक्षणिक पात्रता, जन्माचे ठिकाण आणि शेअर्स रक्कम (सोबत जोडलेल्या रकान्यात)

कंपनीचे व्यवस्थापन :

- * कोणतीही कंपनी स्थापन करण्यासाठी कमीत कमी ५ आणि जास्तीत जास्त १५ संचालकांची नोंदणी आवश्यक आहे.
- * किमान ५ संचालक व ५ प्रवर्तक एकत्र येऊन १० व्यक्ती कंपनीची नोंदणी करू शकतात.
- * संचालक मंडळाद्वारे कामकाजाकरिता पूर्णवेळ व्यवस्थापक नियुक्त करावा लागतो.
- * संचालक मंडळ अशा व्यवस्थापकाला विशेष अधिकार देते त्याद्वारे संचालक मंडळाच्या निर्णयानुसार सुयोग्य व्यवस्थापन व्यवस्थापक करतो. कंपनीच्या जमापुंजीतून या व्यवस्थापकाला मानधन दिले जाते.

कंपनी नोंदणीच्या पायऱ्या

१. संचालक ओळख क्रमांक

उत्पादक कंपनी ५ संचालक आणि ५ प्रवर्तक नेमून नोंदणी करता येते. प्रत्येक संचालकांकडे संचालक ओळख क्रमांक भारतीय वाणिज्य मंत्रालय यांचेकडे ई-अर्ज करून काढावा लागतो. त्यासाठी नियुक्त संचालकांची पुढील कागदपत्रे आवश्यक आहेत.

१. निवासी पुरावा (वीज बिल/टेलिफोन बिल/बँक स्टेटमेंट/पासपोर्ट/शाळा सोडल्याचा दाखला/ मतदान नोंदणी कार्ड) किमान दोन पुरावे द्यावे लागतात. यामध्ये पिन कोड नमूद असणे आवश्यक आहे.

२. पासपोर्ट आकाराचे फोटो

३. पॅन कार्ड

२. डिजिटल स्वाक्षरी प्रमाणपत्र

संचालकांची डिजिटल स्वाक्षरी लागते यासाठी एमसीए किंवा खाजगी कंपनीत देखील ई अर्ज केल्यास डिजिटल स्वाक्षरी प्रमाणपत्र मिळेल.

३. कंपनीच्या नावाकरिता अर्ज

कंपनीच्या नावाकरिता ई-फॉर्म १ अ मध्ये अर्ज सादर करावा लागतो. किमान सहा नावे सुचवावी लागतात. ही नावे इतर ट्रेड मार्क किंवा कंपनीच्या नावाची मिळतीजुळती नसावी थोडक्यात वेगळेपण असलेली असावीत.

४. कंपनीची नोंदणी

- * एकदा आर. ओ. सी. कडून नाव मंजूर झाले की ते नाव ६० दिवसांपर्यंत राखीव असते. त्यामुळे ६० दिवसात कंपनीची नोंदणी करण्याकरिता आवश्यक त्या बाबी पूर्ण करणे गरजेचे असते.
- * यामध्ये मेमोरँडम ऑफ असोसिएशन आणि आर्टिकल ऑफ असोसिएशनचा आराखडा तयार करावा लागतो.
- * उत्पादक हे शेती अंतर्गत पूरक व्यवसायातून असावे जसे की, पशुधन, फळबाग, भाजीपाला उत्पादक, मसाले उत्पादन, वनउपज, मधुमाशीपालन आणि हस्तउद्योग व कृषी विषयक उत्पादने.
- * मेमोरँडम ऑफ असोसिएशन आणि आर्टिकल ऑफ असोसिएशनच्या आराखडा संचालकांनी इंग्लिश भाषेत स्वाक्षरी करून घ्यावा. स्वाक्षरी मराठी असल्यास प्रतिज्ञापत्र घ्यावे लागते.

५. संस्था नोंदणी करिता अर्ज सादर करणे.

फॉर्म १ : कंपनी इन्कारपोरेशन एमओए, ए.एफ.ए. आणि आर.सी. कडे अर्ज आणि फाईल करावा लागतो.

फॉर्म १८ : कंपनीच्या पत्त्याची नोटीस.

फॉर्म ३२ : संचालकांच्या नियुक्त्या आणि त्याचे सहमती पत्र जे त्यांनी स्वाक्षरी केलेले आहे.

हे सर्व अर्ज, फॉर्म आर. ओ. सी. कडे ई-अर्जद्वारे सादर करावे लागतात.